

III.

Bylo-li nepřímó prohlášeno ve »vysvětlivkách« za účel vládní osnovy, přinéstí obyvatelstvu v živnostech činnému „pomoc a úlevu v zápase o ‚zajištěnou‘ hospodářskou existenci“, a sice „méně výpadem proti jiným kruhům výrobním, jako spíše posílením živnostnictva samého“, vládní osnova, pokračujíc v směru živnostenské politiky rokem 1883 zahájeném, nesměla rozšířiti povinný průkaz způsobilosti na další vrstvy výrobní nebo obchodní, nýbrž jen učiniti jej působivějším v jeho teritoriu dosavadním za účelem povznesení odborné zdatnosti příslušníků stavu živnostenského.

Zkušenosti praxe a humánní ohledy způsobily arci, že vládní osnova zaváděla co do průkazu způsobilosti v některých směrech ustanovení volnější. Tak předpisuje § 14 b) osnovy, že jsou-li osoby, náležející k vojsku, válečnému námořnictvu aneb zeměbraně, které učební dobu v dotyčné živnosti řádně ukončily, zaměstnávány po čas své služby presenční pravidelně určitými živnostenskými pracemi, naskytujícími se ve vojsku a v zeměbraně a tvořícími předmět živnosti řemeslných, rovná se čas tento době, po kterou kdo zaměstnán byl jako pomocník v příslušné řemeslnické živnosti.

Ministr obchodu může dále po slyšení obch. a živn. komor ustanoviti, že zaměstnání učednickému neb pomocnickému rovnati se má také zaměstnání v určitých podnicích z řádu živnostenského vyňatých a v jich ústavech pomocných tehdy, děje-li se upotřebení osob řemeslnickými výkony zaměstnaných za vedení osob, jež mají pro dotyčnou živnost průkaz způsobilosti anebo jinaké dostatečné odborné vzdělání. Jde tu o dělnictvo, zaměstnané na př. v dílnách podniků železničních a paroplavebních, v ústavech vyučovacích a humanitních, při vedlejších živnostech hospodářství polního a lesního a podniků báňských a pod., kterým se má umožniti pozdější samostatné provozování živností, aniž by byli nuceni znovu se učití nebo jako pomocníci pracovati v nějaké živnosti řemeslnické nebo v příbuzném podniku továrním nebo ucházeti se teprv o dispens od listu výučního a vysvědčení pracovního.*)

Aby umožnila sdružení živnostníků s živly kapitálově silnějšími, vřadila konečně vláda v předlohu svoji nový § 14 e). Opovídá-li totiž veřejná obch. společnost živnost řemeslnickou, musí nejméně jeden společník, jenž dle smlouvy společenské k vedení záležitostí společnosti jest oprávněn, podati průkaz způsobilosti pro příslušnou živnost potřebný a má společnost této podmínce i při

*) Zastanci zájmů živnostnických navrhovali, aby tento paragraf byl škrtnut; posl. Eldersch upozornil však, že by tím byl poškozen nikoliv vojenský erár — a na vojně přece jisté práce řemeslnické, jako obuvnické, krejčovské, kovářské a pod., musí býti prováděny ve vlastní režii —, nýbrž jen dotčení vojáci-řemeslníci, a ohledně druhého odstavce Dr. Haseňöhrl, že plně jest ospravedlněno, aby dělníci na př. v dokonale zařízených dílnách podniků železničních a plavebních, státních nebo kommunálních atd. byli co do průkazu rovni pomocníkům řemeslnickým. Přijata tudíž vládní osnova s vyloučením živnostenských prací konaných v trestnicích, polepšovnicích a donucovacích pracovnicích.

dalším provozování řemeslnické živnosti alespoň co do jednoho, k vedení záležitostí oprávněného společníka vždy zadost učiniti. Společnost jest také povinna o každé změně v osobě společníků k vedení živnosti způsobilých úřad živnostenský zpravit.

Vystoupí-li nepředvídaně jediný k vedení živnosti způsobilý společník, může úřadem živnostenským dána býti společnosti lhůta až do 6 měsíců k jmenování společníka potřebným průkazem způsobilosti opatřeného, a to platí též u společností komanditních ohledně společníků osobně ručících.

Tím mělo býti dle vládní předlohy též zabráněno obcházení zákona, které dosud je umožněno tím, že obchodní společnost pokládána jest nejvyššími soudními instancemi pro obor živnostenského práva za právnickou osobu, která tedy smí i řemeslnickou živnost způsobilým náměstkem provozovati, čímž předpisy o průkazu snadno mohly býti obcházeny. S druhé strany požadovati však průkaz způsobilosti ode všech bránilo by onomu sdružování technické zručnosti s kapitálem a theoretickým věděním, jakého je potřebí k povznášení živnostnictva a k usnadňování vývoje od produkce řemeslnické ku kapitalistické. Případů takového spojení technické zručnosti s kapitálem je u nás arci málo, pravidelně bude se i tu jednati vždy o zárodek budoucí továrny; je však tendence zákonodárství, že volným jest pouze ten, kdo ihned začne s celým aparátem továrním — kdo by se chtěl s touž inteligencí a podnikavostí, ale s menším kapitálem zaříditi samostatně, podroben je průkazu. Ve výboru požadován arci průkaz způsobilosti pro veškeré společníky (jenom vyučení řemeslníci by se směli sdružovati!) a přijat požadavek průkazu — arci teprv po obnoveném hlasování (13. září) — u polovice společníků k zastupování a správě

společnosti oprávněných a zmíněná lhůta 6měsíční zkrácena na 3 měsíce.

Konečně právo úřadů dispensovati od průkazu způsobilosti netoliko nezrušeno, nýbrž rozšířeno právem i na přechod od živnosti koncesních, pokud i ony jsou vázány průkazem způsobilosti — arci musí nyní býti slyšena komora, svaz společenstevní a příslušné společenstvo, které má dokonce právo rekursní — i na dosažení živnosti koncesní, průkazem způsobilosti vázané (§ 23a), úřad může prominouti nejen — jako dosud — vysvědčení učební (list tovaryšský), nýbrž nově i vysvědčení pracovní, je-li pomocnické zaměstnání po předepsanou dobu jinak nepochybně prokázáno (§ 14c).

Na dispense tyto živnostnictvo neprávem zehrá. Především je počet jejich nepatrný v poměru k celkovému počtu nově nastupujících živnostníků. Dle výkazů Pražské obchodní a živnostenské komory bylo uděleno dispensí od výučného listu (§ 14. odst. 7 živn. ř.) v období 1901/2 v Praze a policejním obvodu celkem 13, v ostatním obvodě komorním pouze 10, v období 1902/3 v obou udaných teritoriích po 15, v období 1903/4 v Praze a obvodu 10, na venkově 9. Naproti tomu činil počet opovězených živností řemeslnických vůbec v posledních oněch třech obdobích v Praze 746, 826 a 911, na venkově 1543, 1409 a 1703, celkem tedy v celém komorním obvodě 2289, 2235 a 2614 proti 23, 30 a 19 dispensím, tedy ani ne jedno procento všech opovězených živností řemeslnických! Majitelům řemeslnicky již provozovaných živností (tedy již samostatným řemeslníkům) byla dále udělena dispens k provozování příbuzných živností v posledních třech letech v celém komorním obvodě v 8, 11 a 19 případech (z toho v Praze za 3 léta jen 8, na venkově 30 případů). A potom jde téměř vždy o případy, ve kterých poskytnutí dispense jest příkazem humanity.

Ve všech ostatních směrech osnova dosavadní předpisy o průkazu způsobilosti pro živnosti řemeslnické zostřovala.

Především formálně tím, že proti platnému zákonu, který zůstavoval určení počtu let učednických i tovaryšských v živnostech řemeslnických vládě po vyslechnutí komor obchodních a živnostenských a příslušných společenstev, mělo dle vládní osnovy obsaženo býti v samém zákoně maximum a minimum učební doby a minimum let tovaryšských pro řemeslnické živnosti. Učební doba určena osnovou na 2—4 léta, v kterýchžto mezích ji pro své učedníky ustanovuje společenstvo, a není-li takového statutárního ustanovení, tedy smlouva učební (§ 14 — pro ostatní živnosti obsahuje předpisy o učební době § 98). Výbor přijal zde vládní předlohu beze změny, zvýšil však zato dobu zaměstnání pomocnického (tovaryšského) ze dvou let, ve vládní osnově navrhovaných, na tři léta.

Průkaz způsobilosti byl již vládní předlohou (§ 14 a) stížen dále pro absolventy škol průmyslových, jichž vysvědčení nenahrazuje již celý průkaz praktické způsobilosti, nýbrž jen buď pouze dobu učební (sproštuje tedy od mistrovského učení a vysvědčení propustné nahrazuje list tovaryšský), nebo dobu učební a jeden rok pomocnický, poskytuje-li škola praktické odborné vyučování aspoň tříleté nebo sice jen dvouleté, avšak musil-li žák před přijetím nabytí předchozího přiměřeného praktického výcviku v živnosti, nebo navštěvoval-li kdo po řádném vyučení v dílně k dalšímu zdokonalení se v živnosti denní odbornou školu alespoň po jeden rok. Pomocníci, kteří takovou denní odbornou školu po vyučení nejméně po tři léta jako řádní žáci navštěvovali, jsou průkazu vůbec prosti.

Žádá se tedy naveskrz praktická práce v dílně před nebo po návštěvě denní školy průmyslové, jako

učení nebo jako pomocník, protože prý dle výroku samých zástupců vládních přes všechny jinak výborné výsledky těchto škol chybí přece absolventům styk se skutečným životem praktickým.

Vládní osnovu podrobil živnostenský výbor jen změnám stilistickým, ač hlasů proti školám odborným ve výboru vůbec nescházelo. Ustanovení toto však valného významu beztoho nemá, protože jednak je počet absolventů odborných škol naproti masse řemeslnického dorostu, učednictvím a tovaryštvím prošlého, dosud bohužel pořád ještě příliš nepatrný, jednak již dnes sotva mohl absolvent školy odborné v 18.—19. roce věku pomýšlet na samostatný podnik živnostenský. Zvolí-li si takovíto absolventi po uzákonění této osnovy pro svůj další pomocnický výcvik dílnu řemeslnickou u či lépe technicky zařízenou továrnu nebo odjedou-li — jak se zvláště u škol rázu umělecko-průmyslového děje — do ciziny, je ovšem jiná otázka.

Stížení obsahovala vládní předloha dále (§ 14 d) též ohledně živností obvykle ženami provozovaných. Především mají tyto živnosti býti označeny vládou po vyslechnutí komor a společenstev, kdežto doposud rozhodovaly živnostenské úřady od případu k případu, obvykle po vyslechnutí komory, lze-li určitou živnost jinak řemeslnickou, kterou ta či ona žena opověděla (na př. pečení chleba, oplatek, cukrovinek atd.), pokládati za „obecně ženami provozovanou“. Dále obmezeno jest ženské krejčovství, u něhož způsob průkazu nemá býti zůstaven volnému uvážení úřadu živnostenského, nýbrž má se zpravidla žádati řádné skončení poměru učebního, který může býti nahrazen návštěvou průmyslových učilišť s praktickým vyučováním v této živnosti, a jen výjimkou může býti tento průkaz vyučením nebo školou

prominut nemajetným uchazečkám k zabezpečení jejich výživy.*)

Je přesmутným vysvědčením pro sociálně-politický smysl „zástupců živnostnictva“, že zástupci vládní musili „apelovati na humanitu členů výboru v zájmu těchto nejubožejších z ubohých“ a ukazovati i na „sociálně-politicky nepříznivé důsledky takového opatření, které by zatlačovalo ženu z živnosti v domácí průmysl“, a na to, že by pro nemožnost dispense bylo zde naproti ženským krejčovským postupováno přísněji nežli ve všech jiných případech, kde může od vysvědčení učebního udělena býti dispens. Posl. Eldersch ohražoval se, že by výbor směl zaujímati stanovisko, jako by na světě byli jen maloživnostníci sami, také jiní občané že mají právo žádati, aby jim stát umožnil pozitivní výdělek, zejména běží-li, jako zde, jen o chudé vdovy a sirotky.

U většiny výboru zvítězil přece na konec zdravější úsudek a přijata vládní předloha s dodatkem, že návštěva školy krejčovské u žen má trvati aspoň rok. Vláda pak prohlásila, že se při bujení těchto škol pomýšlí na jich úpravu.

Aby měla konečně společnosti vliv a dozor nad tím, jak se předpisy o průkazu způsobilosti v praxi

*) Dne 10. srpna posl. Pacher navrhoval, aby celý tento paragraf byl škrtnut, odvolává se ke stížnostem krejčích na ženské krejčovské a zapomenuv, že již dle samé vládní předlohy nastoupení dámského krejčovství jest naproti jiným živnostem ženami provozovaným stíženo požadavkem učebního poměru a že tak zv. domácí švadlenství vůbec jakožto domácí průmysl živnostenskému řádu podrobena není. Když Pacherův návrh byl zamítnut, žádal zase posl. Schneider, aby pro ženské krejčovství «v každém případě» (na místo «zpravidla») bylo předepsáno vyučení resp. návštěva školy, a Hauck dovozoval, že musí býti zákaznictvo chráněno před fušerstvím, jaké zavádějí krejčové, jež se ani řádně nevyučily. Jakoby každý vyučený krejč již také dobře a vkusně šil!

provádějí, zavedla vládní osnova nový, také výborem přijatý § 14 f) toho znění, že před vyhotovením listu živnostenského pro živnost řemeslnickou má úřad živnostenský po dobu 3 neděl příslušné společenstvo pozvati, aby nahlédlo u úřadu v doklady o průkazu způsobilosti, stranou předložené. V téže lhůtě přísluší společenstvu dáti své dobré zdání o podaném průkazu způsobilosti.*) Význam tohoto ustanovení nelze arci přeceňovati, uváží-li se, že někde jsou společenstva od sídla okresního hejtmantství na několik hodin cesty vzdálená, že se nyní tvoří společenstva na př. pro celé komorní obvody a že naopak ve městech, kde není této překážky vzdálenostní, vyskytuje se u větších společenstev odborných 15—20 živnostenských opovědí měsíčně. Posílají pak společenstvům opověď i s doklady do sídel často vzdálených, bylo by jistě nesnadno.

Padělané, nepravé aneb jinak neplatnými uznané průkazní listiny nemají dle vládní předlohy straně býti vráceny.

Permanentní výbor připojil dále v § 14 c) ustanovení, že před dosažením dispense od průkazu způsobilosti nesmí býti započato s provozováním živnosti.

Konečně směřuje k ochraně řemesel i ustanovení §u 133 b) lit. c, které prohlašuje za trestné, jestliže kdo v úmyslu klamati úřad živnostenský o nedostatku průkazu způsobilosti opoví živnost k řemeslnickým náležející jakožto podnik po továrensku provozovaný a provozuje ji potom toliko v rozsahu řemesla.

*) Byl-li živnostenský list vydán uchazeči přes námítky společenstva, má toto dle § 116 čs. I právo rekursu.